

Thema

Vol van de Geest

J.W. van der Jagt

Hebben we als gereformeerden te weinig aandacht voor de Heilige Geest en zijn werk? Daar wordt vandaag over geklaagd. Men onderneemt actie om dat tekort aan te vullen. Daar is veel belangstelling voor. Nu kan gemakkelijk beweerd worden dat er een dergelijk tekort bestaat. Moeilijker is het om te bewijzen. Wie kan het geheel van de kerkgemeenschap voldoende overzien, om gefundeerd zo'n algemene bewering te doen? Om dezelfde reden is die klacht ook moeilijk te weerleggen. Zo kan de gedachte aan een tekort gemakkelijk een eigen leven gaan leiden, zonder dat er echt een tekort bestaat.

Als Gereformeerde Kerken hebben we een leerboek, de Catechismus. Daar wordt, als het goed is, in iedere kerk elke zondag uit gepreikt. Het heeft dus veel invloed op ons geloof en onze geloofsbeleving. Als genoemde klacht terecht aangeheven wordt, zou dat invloedrijke leerboek allicht een oorzaak van die te geringe aandacht voor de Heilige Geest kunnen zijn. Het wordt inderdaad ook wel beweerd, dat de Catechismus te weinig aandacht aan de leer van de Heilige Geest zou geven. Laten we die bewering eens in het kort toetsen.

Een paar cijfers

Op het eerste gezicht zou je inderdaad zeggen dat de Catechismus weinig aandacht heeft voor de Heilige Geest. Er zijn veel zondagen die over het werk van de Here Jezus gaan, maar het werk van de Geest wordt met één zondag afgedaan, zondag 20. Dat lijkt erg onevenwichtig. Toch is dat minder vreemd dan je zou zeggen. Het past volgens W. Verboom bij de aard van de Heilige Geest dat Hij het niet zo over Zichzelf heeft. 'Immers wijst de Heilige Geest in zijn werk van zichzelf af. Hij is de verborgene, ook in zijn werk' (DE THEOLOGIE VAN DE HEIDELBERGSE CATECHISMUS, p. 140).

Eén zondag over de Geest hoeft geen armoede te zijn. Johannes Calvijn gaf in zijn INSTITUTIE ook geen hoofdstuk over de Heilige Geest. Toch wordt hij 'theoloog van de Heilige Geest' genoemd. Zoveel heeft hij over Hem geschreven. Zo is het ook met de Heidelbergse Catechismus. Behalve in die éne zondag, komt Hij in vele vragen en antwoorden ter sprake. Verboom telt 29 plaatsen waar de Geest wordt genoemd (A.w., p. 142). Daar mogen m.i. zonder bezwaar aan toegevoegd worden de vele andere vragen en antwoorden waar het, zonder dat Hij met name genoemd wordt, over zijn werk gaat. Bij een aantal antwoorden wordt ook naar schriftplaatsen verwezen die laten zien dat de auteur van de Catechismus de Heilige Geest en zijn werk voor de aandacht had. Bij elkaar genomen is het geen overdrijving om te zeggen dat het leerboek van de kerk vol is van de Geest. Zonder volledig te willen zijn, geven we een korte impressie.

Alleen de heiligmaking?

Wij belijden in zondag 8 de Heilige Geest als de derde goddelijke Persoon en we noemen de heiligmaking zijn speciale werk. Hij brengt ons in gemeenschap met Christus. Zo schenkt Hij ons al diens weldaden. In de verdeling van de Apostolische Geloofsbelijdenis gaat het dan om de vergeving van de zonden, de kerk die de gemeenschap der heiligen is, de opstanding van het vlees en het eeuwig leven. Dat alles wordt in zondag 8 gezien als het werk van de Geest.

Daarmee stemt overeen dat Hij in antw. 54 beleden wordt als Degene door wie Christus zijn kerk vergadert, beschermt en onderhoudt. En in antw. 55 wordt voor het leven in de gemeenschap der heiligen verwezen naar de gaven die Paulus in 1 Korintiërs 12 als gaven van de Geest typeert.

Wat betreft de opstanding van ons lichaam, belijden we in zondag 22 dat dit zal gebeuren door de kracht van Christus. Daarbij is toch te denken aan de kracht die Hij oefent door zijn Geest. Verwezen wordt naar wat 1 Korintiërs 15: 53-54 zegt over de onvergankelijkheid waarin wij zullen worden opgewekt. Die staat niet los van wat Paulus in dat hoofdstuk zegt over een 'geestelijk lichaam'. Ook wordt verwezen naar wat de Here Jezus in Lucas 20:37-38 over de opstanding zegt. Matteüs vult het bericht van Lucas daarover aan met de woorden van Christus, dat de Sadduceeën de 'kracht van God' niet kennen. De Catechismus schrijft het aan de Gods kracht, aan de Heilige Geest toe, dat wij voor eeuwig in de vrucht van Christus' werk zullen delen.

Het wordt wel eens gezegd dat de Catechismus eenzijdig is, omdat ze alleen aandacht geeft aan zijn heiligmakende werk. Ongetwijfeld ligt daar ook het zwaartepunt van wat de Catechismus over de Heilige Geest belijdt. Maar die aandacht sluit andere aspecten van het werk van de Geest niet uit.

Ik wijs daarvoor bijvoorbeeld op antw. 19. Daar belijden we hoe God het Evangelie van Christus heeft geopenbaard, laten verkondigen, afbeelden en hoe Hij het ten slotte heeft vervuld. Daar komt o.a. de profetie in beeld. En de verwijzing naar Jesaja 42:1 en Jeremia 31:32-33 laat zien dat de Catechismus dan denkt aan het werk van de Geest. In antw. 58 belijden we dat we straks een heerlijkheid zullen genieten die geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en die in geen mensenhart is opgekomen. Daarmee spreken we de woorden van de apostel Paulus na, die over deze heerlijke dingen zegt, dat God ze ons geopenbaard heeft door zijn Geest (1 Kor. 2:9). Het is waar, over het openbare werk van de Geest zegt de Catechismus niet veel. Het lijkt dat ons leerboek geheel zwijgt over de goddelijke inspiratie van de Schrift en over de betrouwbaarheid die Gods Woord daardoor heeft. Toch wordt dat niet verzwegen. In antw. 98 wordt de afwijzing van 'de boeken der leken' als middel om de gemeente te onderwijzen, gefundeerd op de klassieke bewijsplaatsen voor de gereformeerde inspiratieleer: in 2 Timoteüs 3:16-17 lezen we dat 'heel de Schrift door God is ingegeven'. En 2 Petrus 1:19 gaat over de betrouwbaarheid die Gods Woord heeft, omdat de profeten 'door de Geest gedreven zijn'. Zo blijft het werk van de Geest m.b.t. de inspiratie niet buiten beeld.

De Heilige Geest wordt ook in verband gebracht met de schepping van de wereld - er wordt bij antw. 27 o.m. verwezen naar Psalm 104 en de levenschenkende kracht van de Geest (vs. 27-30). De voorzienigheid van God wordt beleden als de almachtige en tegenwoordige kracht van God. Daarbij moeten we toch ook denken aan de Heilige Geest, die de kracht van God genoemd wordt. Er wordt bijvoorbeeld verwezen naar Jeremia 23: 'Ben ik een God van nabij en niet een God van verre? Zou iemand zich in schuilhoeken kunnen verbergen, dat Ik hem niet zou zien?' Dat is zo'n schriftwoord waar de Heilige Geest niet wordt genoemd. Intussen is het helder dat hier van God gezegd wordt, wat bijvoorbeeld Psalm 139 aan de Geest van God toeschrijft: 'Waar zou ik gaan voor uw Geest, waarheen vlieden voor uw aangezicht?' (vs. 7; verg. ook Zach. 4:2, 10 en Op. 5:6).

En dan is er nog een werk van de Heilige Geest, dat niet onder de heiligmaking van Gods volk gerekend wordt: het werk dat Hij in de schoot van Maria gedaan heeft met het oog op de menswording van de Zoon van God (antw. 35).

Het is zeker waar dat de Catechismus het werk van de Geest niet volledig in kaart brengt. Dat is ook niet te verwachten, gegeven het feit dat hij een samenvatting van Gods Woord wil geven. Toch wordt er over de Geest meer onderwezen dan alleen zijn werk voor de

heiligmaking. Ook geven meerdere schriftplaatsen aanleiding om ook aspecten van zijn werk erbij te betrekken die niet met zoveel woorden aan de orde worden gesteld.

De Geest van Christus

Zoals gezegd ligt het zwaartepunt van het onderwijs dat de Catechismus over de Geest geeft, bij zijn heiligmakende werk. Dat is onmisbaar werk. Zonder dit wordt de redding van Christus immers nooit ons eigendom. Het is dan ook geen wonder dat de Catechismus ons daar herhaaldelijk over onderwijst.

Hier valt in de eerste plaats te denken aan het werk dat Hij doet om ons tot de gemeenschap met Christus te trekken. Dan gaat het over Hem als de Geest van de wedergeboorte (antw. 8). Hij is het die ons door het geloof bij Christus inlijft (antw. 20). Hij geeft het geloof (antw. 21). Hij wordt in zondag 12 ook beleden als ‘de zalving van Christus’, waar wij door het geloof in delen. We belijden Hem als de Geest van de prediking en van de sacramenten, die het geloof in ons werkt en versterkt (antw. 66).

In de zondagen over de sacramenten komt Hij meerdere keren naar voren. Wij worden van onze zonden gewassen door het bloed en de Geest van Christus (antw. 69, 72). We worden door de Geest van Christus vernieuwd en tot leden van Christus geheiligd (antw. 70). De doop is het bad van de wedergeboorte en de vernieuwing van de Geest (antw. 73). Het is door de Heilige Geest dat wij steeds meer met Christus verenigd worden (antw. 76). Het is zijn werking waardoor wij werkelijk deel aan Christus krijgen (antw. 79). We worden door Hem ingelijfd bij Christus (antw. 80). We lezen over de Heilige Geest die de doop het bad van de wedergeboorte noemt (antw. 73) en de manier waarop Hij over de sacramenten spreekt (antw. 78).

De Heilige Geest komt ook bij de sleutels van het koninkrijk der hemelen in beeld. Antw. 84 gaat over de prediking van het Evangelie. Bij dat antwoord verwijst de Catechismus o.m. naar Joh. 20:21-23. Daar wordt verteld dat de Here Jezus, met het oog op de taak van de apostelen, op hen blies en zei: ‘Ontvangt de Heilige Geest.’ Hoewel het ambt in de kerk in de Catechismus niet behandeld wordt, de Geest komt zo wel als de Geest van het ambt in beeld!

De Heilige Geest laat ons delen in de weldaden van Christus (antw. 20 en antw. 50). Dat komt herhaaldelijk terug in de zondagen die het lijden, sterven en de opstanding van Christus onderwijzen. Daar wordt steeds genoemd wat er door ‘de kracht van Christus’ met ons gebeurt. Door ‘zijn kracht wordt onze oude mens met Christus gekruisigd, gedood en begraven’ (antw. 43). Wij worden door zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven (antw. 45). Door de kracht van de Geest zoeken wij wat boven is, waar Christus is, en niet meer wat op de aarde is (antw. 49). We lezen over de hemelse gaven die Christus door zijn Geest in ons uitgiet (antw. 51). Met de verwijzing daarbij naar Efeziërs 4 brengt de Catechismus deze gaven in verband met apostelen en profeten, evangelisten en herders en leraars: dus weer het ambt, waar de Geest Zich bij het uitdelen van de weldaden van Christus van bedient.

De Heilige Geest wordt ook beleden als Degene door wie de Here Jezus ons leven vernieuwt (antw. 86). Zo wordt Hij al beleden in zondag 1, als de Geest door wie Christus ons ‘van harte bereid maakt om voortaan voor Hem te leven’. Dan spreken we over de dankbaarheid die in het derde deel van de Catechismus uitvoerig aan de orde komt. Heel dat derde hoofdstuk staat onder de noemer van de Geest. Dan gaat het over de bekering in zondag 33. Dat is zo’n zondag waar de Heilige Geest niet met name genoemd wordt, maar waar het wel helemaal over zijn werk gaat. Verwezen wordt o.m. naar Romeinen 6:4, de ‘nieuwheid van leven’; 2 Korintiërs 7:1: ‘droefheid die tot God is.’ Door antw. 89 komen we bij Romeinen 8:13: het

doden van de werkingen van ons vlees door de Geest, en bij het 'Christus leeft in mij' van Paulus in Galaten 2:19-20. We worden erbij bepaald dat het koninkrijk van God in rechtvaardigheid bestaat, door de Heilige Geest (Rom. 14:17).

Ook bij de behandeling van de wet van God wordt bij een aantal geboden de Heilige Geest expliciet genoemd. Het vierde gebod zegt dat we de Here door zijn Geest in ons moeten laten werken (antw. 103). Bij het zesde gebod lezen we in antw. 107 een opsomming van christelijke deugden die volgens de Schrift 'vruchten van de Geest' zijn (Gal. 6:1; Ef. 4; Kol. 3; Gal. 5:22). Antw. 109 brengt de Heilige Geest in verband met het huwelijk en met onze seksualiteit: ons lichaam en onze ziel zijn tempel van de Geest (1 Kor. 6:18-20).

De prediking van de wet van God bepaalt ons erbij dat wij zonder ophouden moeten bidden om de genade van de Heilige Geest, want Hij moet ons steeds meer naar het beeld van God vernieuwen (antw. 114).

Zo komt de Heilige Geest ook naar voren als de inhoud van ons gebed. God wil Hem alleen geven als wij Hem om zijn Geest bidden (antw. 116). Dat doen we dan ook indien we het onderwijs over het 'Onze Vader' ter harte nemen. Bij de tweede bede vragen we 'regeer ons door uw Woord en Geest' (antw. 123). We bidden met antw. 127 om de kracht van de Heilige Geest om de geestelijke strijd niet te verliezen. En we brengen God lof omdat alle kracht van Hem is, tot in eeuwigheid (antw. 128).

Deze opsomming geeft geen volledig beeld van wat de Catechismus over de Heilige Geest en zijn werk leert. Het is maar een impressie. Ze laat wel zien, dat ons leerboek inderdaad vol is van de Heilige Geest. Daarbij is de strekking van het onderwijs ook heel persoonlijk gericht. In zondag 20 zeggen we: 'Hij is *ook mij* gegeven.' Daar wijst dr. Verboom terecht op (A.W., p. 141v). Daarin neemt zondag 20 de draad op van zondag 1: Christus geeft *mij* door de Heilige Geest zekerheid van het eeuwig leven en maakt *mij* van harte bereid om voor Hem te leven. Het gaat niet om een abstracte theorie, maar om persoonlijke betrokkenheid. *Ook mij*, dat wil zeggen: Hij is niet maar aan anderen gegeven, maar ook voor mij, in gemeenschap mét de anderen. Het werk van de Geest is persoonlijk. Het is tegelijk anti-individualistisch. Zonder dat wij zelf aan de Geest van Christus deel hebben, kunnen we over Hem niet spreken en heeft het onderwijs van de Catechismus geen nut. Maar door dat onderwijs worden we bij Christus thuis gebracht, in de gemeenschap van zijn kerk.

Tekort?

Ik begon met de klacht dat we in de Gereformeerde Kerken tekort zouden doen aan het werk van de Heilige Geest. Intussen blijkt het kerkelijk leerboek boordevol van zijn werk te zitten. Ik weet niet hoe het leerboek van de kerk over het algemeen in de prediking aan de orde komt. Maar als we bedenken dat jaar in jaar uit iedere zondag de stof van de Catechismus 'bepreekt' wordt, lijkt het mij nauwelijks mogelijk dat het werk van de Geest *niet* met grote regelmaat aan de orde komt.